PROF. DR. TEMEL YEŞİLYURT

TAASSUP

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 1294

Halk Kitapları: 284

Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel SALMAN

Yayın Koordinatörü
Yunus AKKAYA

Editör
Prof. Dr. Huriye MARTI
Rukiye Aydoğdu DEMİR

Baskı Takip
İsmail DERİN

Tasarım
Arzu Akgün (aral.org)

Baskı
ARAL
Mustafa Kemal Mah. 2141 Cad.
No: 33/3, Söğütözü, Çankaya / Ankara
Tel: 0.312 219 53 26
www.aral.org

2. Baskı, Ankara – 2017

Eser İnceleme Komisyon Kararı:
21.10.2016/37

ISBN:978-975-19-6647-6
2017-06-Y-0003-1294
Sertifika No: 12931

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 295 72 93 - 94
Faks: 0 312 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr
www.diyanet.gov.tr

“İki gencin tartışması gittikçe büyüyordu. Biri Medineli diğeri Mekkeli olan bu iki genç, bir askerî seferde bir araya gelmişlerdi. Mekkeli muhacir, sessizce yaklaşıp Medineli arkadaşının arkasına vurmuştu. Ama bu şaka ensarîyi eğlendirmemiş, aksine öfkelendirmişti.

Söz atışmaları kavgaya dönüştü. Karşılıklı meydan okumaya kadar vardı. Nihayet ensarî, “Yetişin ey ensar!” diye bağırdı. Muhacirin cevabı da hazırdı: “Yetişin muhacirler!” Bu, Arapların çok iyi bildiği türden bir kabile çağrısıydı. Câhiliye döneminde başları sıkıştığında kabilelerini yardıma çağırır; kendi kabilelerinden olana tereddütsüz yardım ederlerdi. Bu öyle bir taassuptu ki, haklı-haksız, zalim-mazlum ayırt etmezdi. Kan bağını, aileyi, sülaleyi her türlü değerin üstünde gören bu bağnaz çağrı, yıllar sonra iki gencin sesinden yeniden yükseliyordu.

Sesleri işiten Peygamberimiz olay yerine gelerek *"Bu Câhiliye çağrısı da nerden çıktı!"* demişti. "Câhiliye çağrısı değil ey Allah'ın Resûlü!" dediler. "Sadece iki genç tartıştı ve biri diğerine vurdu." Bunun üzerine Peygamberimiz, *"Tamam o zaman."* buyurdu ve sözlerine şöyle devam etti: *"Bir kimse zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım etsin. Eğer zalimse onun zulmüne engel olsun, bu ona yardımdır. Mazlumsa da ona yardım etsin."*
(Müslim, Birr ve sıla, 62)

Taassuba izin vermemişti Peygamberimiz. Asıl olan, din kardeşliğiydi. Şartlar ne olursa olsun Müslüman, zalimin karşısında, mazlumun ise yanında yer almalıydı…"

Taassup Ne Demektir?

İslam, en son ve en mükemmel dindir. Tevhid inancı üzerine şekillenir; Allah'ın varlığını ve birliğini muhteşem bir sistemin merkezine yerleştirir. İnsanlığı bu merkeze bağlar ve bir binayı tutan kemer taşları gibi tevhide kenetlenen bireyler ve toplumlar inşa etmeyi hedefler.

İslam toplumu, her türlü aşırılıktan, taşkınlıktan ve ölçüsü kaçmış davranıştan kaçınan, itidali benimseyen bir yapıya sahiptir. Yüce Kitabımız bu durumu şöyle anlatır: *"Böylece sizler insanlara birer şahit (ve örnek) olasınız ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi orta bir ümmet yaptık."* (Bakara, 2/143) "Orta/vasat ümmet" tabiri, ifrata ve tefrite kaçmayan, dengesini ve istikametini koruyan bir toplum demektir. Böyle bir toplum, Allah'ın koyduğu sınırlara uyan, her işi yerli yerince yapan, uçlarda ve yasaklarda dolaşmamaya özen gösteren bireylerden oluşur.

Aşırılık, düşünce ve davranışta olabileceği gibi, dinde ve dini anlama biçimle-

İslam toplumu, her türlü aşırılıktan ve taşkınlıktan kaçınan, itidali benimseyen bir yapıya sahiptir.

rinde de söz konusu olabilir. Dolayısıyla Müslüman'ın, hem günlük hayatında sağduyulu ve mutedil olması hem de dinî yaşantısında aşırıya kaçmaması bir zorunluluktur. Kur'an-ı Kerim, hak ve hakikat çizgisinin dışına taşmama konusunda insanlığı uyarır (Mâide, 5/77). İtidali elden bırakıp Cenâb-ı Hakk'ın koymuş olduğu sınırları aşanlar, Allah'ın gazabına uğrayacaktır (Bakara, 2/61; Mâide, 5/78). Sevgili Peygamberimiz de bu gerçeği şöyle dile getirir: *"Dinde aşırılıktan sakının! Zira dinde aşırılığa kaçmak, sizden öncekileri helak etti."* (Nesâî, Hac, 5/217)

Peygamberimizin eşlerine gelerek onun evdeki ibadet hayatını soran, sonra da "Biz kim, Peygamber kim! Allah onun geçmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışlamıştır." diyerek kendi aralarında sözleşen sahabiler, aşırılık konusunda etkileyici bir örnektir. Bu üç sahabiden biri geceler boyu sürekli namaz kılmaya, diğeri gündüzlerini kesintisiz biçimde oruçla geçirmeye, üçüncüsü de kadınlardan uzak kalarak evlenmemeye karar vermiştir. Sevgili Peygamberimiz

Taassup, bir şeye körü körüne bağlanma ve onun dışındaki her şeyi reddetme durumudur.

bu kararları duyunca takdir etmemiş, aksine onları itidale davet ederek şöyle buyurmuştur: *"Bunları söyleyen siz misiniz? Dikkatli olun! Allah'a yemin olsun ki, aranızda Allah'a karşı en saygılı olan ve O'ndan en çok çekineniniz benim. Bununla birlikte ben, bazen oruç tutarım, bazen de tutmam. Hem namaz kılarım hem de uyurum. Kadınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir!"* (Buhârî, Nikâh, 1; Müslim, Nikâh, 5)

İnsan hayatında aşırılığın en belirgin hallerinden birisi taassuptur. Taassup, bir şeye körü körüne bağlanma ve onun dışındaki her şeyi reddetme durumudur. Burada sözünü ettiğimiz taassup, olumlu manadaki sebat ve kararlılıktan daha öte bir anlam taşır. Dinde sebat etmek ve kararlılık göstermek, dinine sıkı sıkıya bağlı olma ve dinî değerlerinden taviz vermeme anlamına gelir. Oysa taassup, yargılamadan ve sorgulamadan bir şeye bağlanmak, doğru ve yanlış olduğunu araştırmadan o şeye bağlılığını sürdürmek ve bunun karşısındaki tüm

Mezhebini,

tarikatını,

cemaatini

eleştirilemez

görmek, doğru

olup olmadığına

bakmaksızın

kör bir itaatle

bağlanmak

taassuptur.

düşünce ve anlayışları düşman ilan etmektir. Buna bir çeşit bağnazlık ve fanatizm adını vermek de mümkündür.

Zaten "taassup" kelimesi, bir câhiliye âdeti olan "asabiyet" kelimesiyle aynı kökten gelir. Asabiyet; ırkçılık ve kavmiyetçilik demektir. Bilindiği üzere, İslam'dan önce câhiliye döneminde Arap toplumu kabile esasına dayanan ve ırkçılığı merkeze alan bir yapıya sahipti. Bu yapı, aynı soydan gelenlerin veya bir sebeple aralarında akrabalık ilişkisi bulunanların, düşmanlarına karşı ortak hareket etmelerini sağlayan bir dayanışma ruhu taşıyordu. Başka bir deyişle câhiliye asabiyeti, ırk merkezli bir dayanışma ruhunun, Arap kabileleri etrafında örülmüş biçimiydi.

Asabiyet, bir insanın haksız da olsa kendi kabilesine yardımcı olması, yanlış da olsa aşiretinin yanında yer almasıdır. Rahmet Peygamberi "*Asabiyete/ırkçılığa çağıran bizden değildir. Asabiyet/ırkçılık davası uğruna savaşan bizden değildir. Asabiyet/ırkçılık da-*

vası uğruna ölen bizden değildir." buyurarak (Ebû Dâvûd, Edeb, 11-112), bu kör bakışı açıkça reddetmiştir. Çünkü böyle bir asabiyet, hakkın peşinden gitmeyi bırakıp ırkın peşinden koşmayı, kimi zaman haksızlığa taraftar olmayı, zulme ve zalime alkış tutmayı beraberinde getirmektedir.

Asabiyet ve taassup aynı kökten türediği için çoğu kere eş anlamlı olarak kullanılır. Taassup da bir görüşe, bir düşünceye, bir cemaate veya bir mezhebe körü körüne bağlanmak, onu savunmak ve onun dışında kalanları dışlamaktır. Taassup başlangıçta kabilecilik ekseninde şekillenen bir yaklaşımı ifade etse de, zamanla kavrama yüklenen anlam dünyası genişlemiştir. Siyasi ve mezhep odaklı bir karakter kazanan taassup, karşısındaki anlayışları hor gören ve farklı düşüncelere karşı tahammülsüzlüğü ifade eden bir tutuculuğa dönüşmüştür. Böylesine dar bir bakışla artık karşı tarafın güçlü delillere sahip olması da haklı olması da bir anlam taşımamaktadır. Farklı mezhep, meşrep ve siyasi görüşe sahip olmak,

çoğu kere karşı çıkmak ve reddetmek için yeterli olmaktadır.

Taassup yalnızca ve yalnızca dinî alana mahsus bir kavram değildir. Günlük hayatta spordan siyasete, sanattan edebiyata kadar pek çok alanda taassubun örneklerine rastlanabilir. Hangi alanda olursa olsun bu türden körü körüne bağlılık, yüzeysel bir bakıştan kaynaklanır. Dışlayıcı davranışları ve fanatizmi beraberinde getirir. Hoşgörüsüzlük ve uyumsuzluk üretir.

Taassup, hakkın ve hakikatin peşinden koşmayı ilke edinen Müslümanca bir tavırdan çok, hakikati kendi tekeline alan, mutlak anlamda hakikatin yalnızca ve yalnızca Allah'a ait olduğu ilkesini göz ardı eden bir davranış modelidir. Başka bir deyişle böylesine bir anlayışta, hakikati ararken cehalet sunağında hakikatin kurban edilişi söz konusudur.

Hakikat arayışına cehaletin ve taassubun gölgesi düştüğünde, bizim dışımızdakilerin de hakikati söyleyebileceği ihtimali bile anlamını yitirir. Hatta onla-

Mezhep, hakikate ulaşmada, dini anlamada ve yaşamada mümine hizmet eden bir vasıta olmalıdır.

rın kendilerini haklı gösterecek delillere sahip oluşu da artık bizim için anlam taşımaz. Taassubun yerleştiği zihinde eleştirel düşünceye asla yer yoktur. Hakikati aramanın yerini körü körüne tarafgirlik, hoşgörünün yerini şiddet ve birlik-beraberliğin yerini ise dışlayıcılık almıştır. Kuru çekişmelerin ve taassubun sonucu ise, farklı düşüncelerin ortaya çıkmasına ve hakikatin inkişafına zemin hazırlayan müzakerelerden ziyade, daha çok her bir tarafın ötekini mağlup etmeye çalıştığı âdeta bir horoz dövüşünden ibarettir.

Psikoloji alanındaki araştırmalar gösteriyor ki taassup, insanlık âlemi açısından büyük bir ruhî saplantıdır. Toplumlardaki dayanışma ruhunu, birlik ve bütünlüğü tehlikeye atan önemli bir etkendir. Farklı duygu, düşünce, renk ve inançlara tahammülün olmadığı toplumlarda, paranoyaya varabilen kin, nefret, haset ve karmaşa ortaya çıkabilir. Bu ise hem bireyin hem de toplumun duygu ve düşüncelerinde sağlıklı bir gelişimi engellemektedir. Çünkü taassup, insan aklı ve duygularının ifrat/aşırı hâlidir.

Mezhep Taassubu Nedir?

Taassup, sağlıklı, huzurlu, dengeli bir insanın ruh hâlini yansıtmamaktadır. Burada taassup kavramının psikolojik veya sosyolojik tahlillerine girmeyeceğiz. Ancak konunun dinî uzantılarını konuşacak ve Müslüman bireylerin olduğu kadar Müslüman toplumların da âdeta kronik hastalığı hâline gelen "mezhep taassubu" üzerinde duracağız.

Mezhep taassubu, İslam dünyasında her ne kadar Hristiyan dünyada yaşanan Katolik–Protestan çatışmaları gibi yıllarca süren kanlı savaşlara dönüşmese de, birlik ve beraberliğin sağlanması noktasında yıkıcı tesirler yapmaktadır. Bir ve beraber olamamanın, aynı yolda birlikte yürüyememenin ve bayramlarımızı bile aynı günde kutlayamamanın en bariz sebeplerinden birisi mezhep taassubudur.

Sevgili Peygamberimiz, Allah'tan aldığı vahyi 23 senelik bir zaman zarfında tebliğ etmiştir. İnsanları hakka ve hakikate davet ederek ahirete irtihal ederken,

bizlere rehber olacak Kur'an-ı Kerim'i ve muazzam bir birikim olan sünnetini bırakmıştır. Peygamberimizin yaşadığı dönemde mezhepler mevcut olmadığı gibi, Peygamberimiz de herhangi bir mezhebi önermiş değildir. İnsanlara rehberlik ederken Allah Resûlü'nün tek dayanağı Allah'ın emir ve yasakları yani vahiydir. Yüce kitabımız Kur'an'ı merkeze alan ve onunla şekillenen bir hayatta ayrılıklara ve aşırılıklara yer olmamıştır.

Elbette ki bu durum, o dönemde yaşayan insanların herhangi bir şekilde soru ve sorunlarının olmadığı anlamına gelmez. Sahabe tarihi okunduğunda görülecektir ki, ashab-ı kiram da pek çok konu hakkında konuşmuş, tartışmış ve zaman zaman ihtilafa düşmüştür. Ancak bu ihtilaflar o dönem için farklı bir anlayışı ve mezhepleşmeyi doğuracak düzeye ulaşmamıştır. Zira dinin tebliğcisi olan Peygamber hayattadır. Soruların cevabı ve sorunların çözümü noktasında onun varlığı eşsiz bir imkândır. Ashabın, problemi Peygamber Efendimize götürmeleri ve onun emir ve beyanları doğrultusun-

da hareket etmeleri yeterli olmuştur. Ancak Peygamberimizin vefatıyla birlikte bir yandan nübüvvetin feyzinden mahrum kalan Müslümanlar, diğer taraftan da artık karşılaştıkları sorunları kendileri çözmek zorunda kalmıştır.

Yüce Kitabımız, Müslümanlardan imanı körü körüne kabul etmelerini istememiş, aksine onları akletmeye, tefekküre, gezip dolaşarak ibret almaya ve sonuçlar çıkarmaya teşvik etmiştir. Pek çok ayette evrenin ve içindekilerin anlamsız ve boşu boşuna yaratılmadığı ifade edilerek, akıl sahiplerinin bunlar üzerinde düşünmesi istenmiştir. Tabiatın muhteşem dengesine ve yeryüzünün nasıl insanın hizmetine sunulduğuna dikkat çekilmiş; dağların dikilişine, toprağın yayılışına, gökten yağmurun inişine, hayvanların yaratılışına bakarak tefekkür etmeleri müminlerden beklenmiştir.

Dinimiz akıl yürütmeyi asla yasaklamamış, aksine teşvik etmiştir. Asr-ı saadetin insanları, merak ettikleri, tereddüt gösterdikleri, şaşırdıkları ve anlayama-

dıkları zamanlarda Peygamberimize danışmaktan çekinmemiş, kimi zaman sormuş, kimi zaman da sorgulamışlardır. Peygamberimizin vefatıyla birlikte Müslümanlar, düşünme, yeni hükümler çıkarma ve dinî alanda karşılaştıkları sorunları çözme noktasında sahabe döneminden gelen gayreti sürdürmüşlerdir.

Zaman ilerledikçe karşılaşılan sorunlar artmış, yeni meselelerin zorluğu ve insanların anlayış kapasitelerinin farklılığı, gündemi etkilemiştir. Müslümanların ait oldukları kültürlerin çeşitliliği ve bu kültürlerden taşıdıkları izler, temel dinî metinleri anlamalarında farklılıkların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Dolayısıyla Peygamber asrından uzaklaşıldıkça, Kur'an'ı anlama ve uygulama konusunda farklı yöntem ve yönelişlerin oluşması tabii bir hâldir.

İslam medeniyetinin ilk yıllarında görülen farklılaşmalar daha çok ilmî gayretin ve hakikat arayışının ürünüdür. Ancak Peygamberimizden sonraki dönemde yaşanan hilafet tartışmaları, Hz. Osman

ve Hz. Ali dönemlerinde vuku bulan fitne olayları, düşünce düzeyinde yaşanan bu farklılıkların derinleşmesinde ve birer ekole dönüşmesinde etkili olmuştur. İslam düşünce tarihinde ilk mezhep hareketlerinin ve Haricilik, Şia, Mürcie gibi ekollerin ortaya çıkışında siyasetin payı büyüktür, denilebilir.

Farklı sosyal ortamlara sahip bulunan ve insan oluşları gereği farklı düşünebilme potansiyeli taşıyan Müslümanlar, bu farklılıklarını zenginlik olarak görmelidir.

Aslında mezhep kelimesi esas itibarıyla "gitmek" anlamına gelen "zehebe" kelimesinden türetilmiştir. Mezhep, "gidilen yol" anlamına gelir ve İslam âlimlerinin dinin temel hükümlerini anlamaya çalışırken kendi birikim ve yöntemlerine göre takip ettikleri yolu ifade eder. Mezhep kelimesi ıstılahta, "dinin aslî veya fer'î hükümlerinin dayandığı delilleri bulmakta ve bunlardan hüküm çıkarıp yorumlamakta otorite sayılan âlimlerin ortaya koyduğu görüşlerin tamamı veya belirledikleri sistem" olarak tanımlanır. Tanımda yer alan "aslî hükümler" ile dinin inanç esasları, "fer'î hükümler" ile de ibadetler ve insanlar arası münasebetler kastedilmektedir.

İnancı konu edinen mezheplere "itikadî mezhepler", ahkâma dair meselelere odaklanan mezheplere ise "fıkhî/amelî mezhepler" adı verilir. Görüldüğü gibi mezhepler, dinin inanç ve amel alanında koyduğu hükümleri âlimlerimizin anlama, yorumlama ve ifade etme yoludur. Başlangıçta Kur'an'ı ve sünneti anlama noktasında ortaya konan ilmî ça-

balar, zamanla sistemleşerek mezhepleri meydana getirmiştir.

Âlimler, toplumun sorunlarıyla ilgili görüş ve düşüncelerini ifade etmek için makaleler kaleme almış, müzakere ve münazaralar yürütmüş, dersler vermiştir. Dinin hükümlerini anlamaya ve anlatmaya çalışan bu ilim insanlarının zihinsel kapasiteleri, ilmî birikimleri, sosyal ve kültürel çevreleri farklı olunca, anlayışları da farklı olmuştur. Zaman içinde bu farklı anlayışlar bir sisteme kavuşmuş ve bugün bizim mezhep adını verdiğimiz yapıları ortaya çıkarmıştır. Çoğu kere düşüncenin doğal seyri içerisinde ortaya çıkan mezhep yapıları, genellikle görüş ve düşünce sahibinin adına nispet edilerek adlandırılmıştır. Mesela Ebû Hanife'nin görüşleriyle şekillenen mezhebe Hanefîlik, İmam Şâfiî'nin görüşlerini temel alan mezhebe Şâfiîlik denmiştir.

Her ne kadar insanların inanmaları gereken din tek olsa da, anlayışları, yetenekleri, ihtiyaçları, öncelikleri, sorunları ve sorumlulukları farklıdır. Nesiller değiştik-

Diğer
müminlerin
hakikat
yolculuğunu
hakir görmek,
kıbleye dönen
yürekleri ya da
secdeye inen
alınları küfür ile
itham etmek,
kardeşliğe
sığmaz.

çe veya dünyanın bambaşka köşelerine gidildikçe insanların farklı düşünmesi de doğaldır. Buna bir de sosyal ve siyasal sorunlar eklenince, farklılaşma bir bakıma kaçınılmaz olmuştur. İslam dinini çevresine ışık saçan bir kandile benzetirsek, o her zaman ışık saçmaya devam etse de insanların onun ışığından yararlanma açıları aynı olmayacaktır.

Görüldüğü gibi, mezheplerin ilk ortaya çıkışı, gündelik hayatta Müslümanların sorunlarına çözüm bulma noktasında gösterilen samimi ve ilmî gayretlerin sonucudur. Mezhep imamları, hiçbir zaman görüşlerini başkalarına kabul ettirme veya yeni bir mezhep oluşturarak kalabalıkları arkalarından sürükleme çabası içerisinde olmamışlardır. Dolayısıyla hiç kimseyi kendi mezheplerini kabule de davet etmemişlerdir. Onların mütevazı ve mutedil gayretleri, iyi niyetleri ve ilim yolundaki emekleri tarihimize geçmiştir.

İslam İhtilaf Değil, Tevhid Dinidir

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, İslam tevhide dayanan bir dindir ve tüm inananları bu inanç etrafında bir ve beraber olmaya davet eder. Bu nedenle ihtilaf, çekişme ve bölünme dinimizce hoş karşılanmaz. İlmî ve entelektüel düzeyde farklı anlayışlara sahip olmak ise dinimizde yasaklanmamış, aksine düşünen, üreten, aklını iyilik yolunda kullanan insan daima takdir edilmiştir.

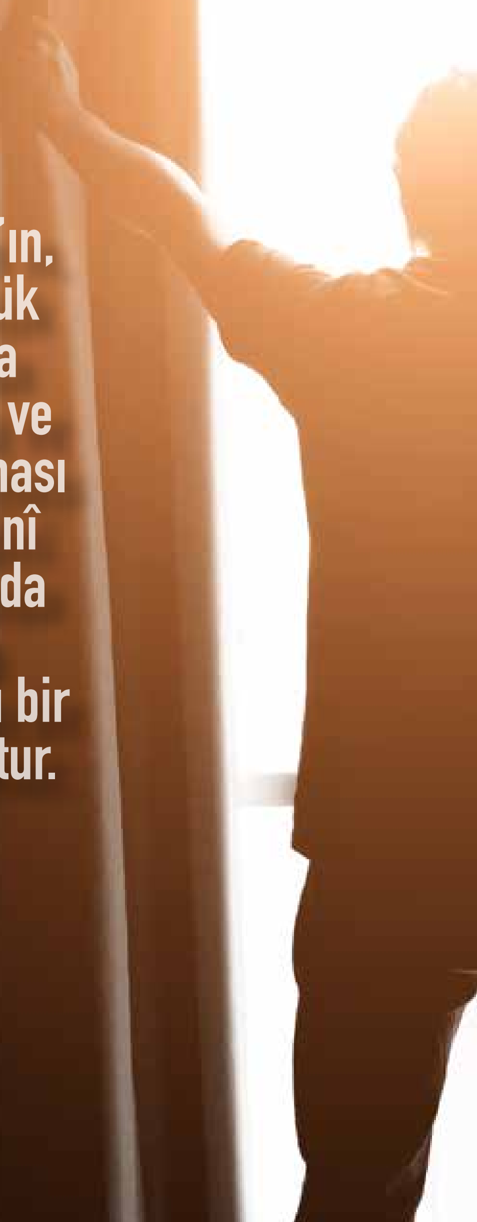
Yüce dinimizin çizdiği sınırları aşmayan, temel değerleri inkâr etmeyen görüş ve düşünceler, bir zenginlik ve çeşitlilik olarak görülür. Kitap ve Sünnet'in ruhuna uygun çerçevede dile getirilen bu görüşler, aynı zamanda dinî düşüncenin her asra hitap eden dinamik boyutunu oluşturur. Aslî konularda Yüce Kitabımızı ve Hz. Peygamberin sünnetini ölçü alan tüm mezhepler, bizim zenginliğimizdir.

İnsanlar değişmiş ama dini anlama ve yaşama çabası değişmemiştir. Farklı coğrafi bölgelerde ve farklı zamanlarda yaşayan Müslümanların bazıları dini

zengin, güçlü, yüce, engin, duygulu, sabırlı bir perspektifte anlamaya çalışmış, bazıları da dine yavan, kararsız, gelişmeyi engelleyici, dağınık ve dar bir anlam yükleyebilmiştir. Bir anlamda Yüce Allah'ın insanları tek tip yaratmamasıyla da alakalı olan bu durum, mezheplerin, ekollerin, algı ve anlayışların bugün de çeşitlenmesine sebep olmaktadır.

Burada altını çizmemiz gereken husus, İslam düşüncesinin birer parçası olan mezheplerin, dinin asıllarında ittifak etmekle birlikte, ayrıntıya dair konularda farklılaşabileceğidir. Sabiteleri korumak ama yoruma açık alanlarda değişik düşünceler üretebilmek önemlidir. Ama üzerinde asla fikir yürütülemez ve reddedilemez temel hükümlere saygı ve itaat esastır.

Kur'an ve Sünnet'i referans alan anlayışlar ve mezhepler söz konusu olduğunda, bunlardan birisi hak diğeri batıl değil, belki birisi diğerinden daha isabetli olarak görülebilir. Unutulmamalıdır ki hiçbir mezhep dinin kendisi olmayıp, her biri

Müslüman'ın, hem günlük hayatında sağduyulu ve mutedil olması hem de dinî yaşantısında aşırıya kaçmaması bir zorunluluktur.

dinin birer anlaşılma ve yorumlanma biçimidir. Dolayısıyla hiçbir anlayış ve mezhep, hakikati tek başına temsil yetkisine sahip değildir.

Taassubun Doğuracağı Sonuçlar

Dinî bir anlayışı ya da yaklaşımı benimsemek sonra da onu hakikatin yegâne temsilcisi olarak görmek taassuptur. Bir düşünce ya da mezhep mutlaklık parantezine alındığında, bu parantezin dışındaki bütün anlayış ve mezhepler batıl kategorisine itilmiş olacaktır. Başka bir anlatımla bu, bir anlayışın aşırı yüceltilmesi ve öteki yorumların itibarsızlaştırılması anlamına gelmektedir. Çünkü tek doğruyu bulan, tek kurtuluşa eren veya tek isabet eden bizim görüşümüzdür mantığı, diğer hakikat yolcularını aşağılamak, dışlamak ve onlardan uzaklaşmak demektir.

Herhangi bir anlayış biçiminin dogmatik bir form kazanması, değerleri dogmatizmle, dogmatizmi de müsamahasızlıkla özdeşleştirir. Böyle bir atmosferde,

müntesipler kendilerini kurtulmuş zümre içinde görürken, diğerlerini sapkın, yanılan ve helâke götüren gruplar olarak telakki edecektir. Oysa mutlak hakikat, Kur'an'dır. İçtihat ve yoruma dayalı anlayışlar ise mutlaklaştırılamaz. Onların yanılma payları olduğu, eleştirilebileceği, hakikate farklı yollardan ulaşma imkânının bulunduğu asla unutulmamalıdır.

Mezhebini, tarikatını, cemaatini eleştirilemez görmek, doğru olup olmadığına bakmaksızın kör bir itaatle bağlanmak taassuptur. Mezheplerin varlığı ne kadar doğalsa, bir insanın bu düşünce okullarından birisine tabi olması da o kadar doğal ve normaldir. Ancak sağlıklı ve normal olmayan durum, bağlı olduğu mezhebi mutlak ve tartışılmaz görmek, hakikate giden diğer yolları ise düşman bilmektir. Böyle bir taassup dinimizde asla tasvip edilmez. Çünkü dinin bir yorumunu mutlak hakikat olarak görmek, onu din ile özdeş kılmak anlamına gelecektir ki bu, tevhid ilkesine aykırıdır.

İslam tarihi boyunca dinî metinlerin anlaşılması, Kur'an ve sünnetin gündelik hayatla ilişkisinin kurulması noktasında mezheplerin payı büyüktür. Bugün bizlere düşen, bu ilmî inşaların üzerine bir tuğla daha koymak, bu ilmî birikimi bir adım daha öteye taşımaktır. Bunu yapmak yerine bir düşünceye, bir cemaate ya da bir mezhebe körü körüne bağlanıp onu tartışılamaz bir boyuta taşırsak, dinî düşünceyi donuklaştırarak âdeta tarihin derinliklerine hapsetmiş oluruz. Mezhep konusundaki taassubun tarihteki izlerine baktığımızda, mezhebi uğruna sahabeye dil uzatan, farklı mezhepten olanları tahkir eden ve hatta bu konuda görüşlerini destekleyici hadisler bile uyduran kimseler görmemiz mümkündür. Bugün ülkemizde de zaman zaman mezheplere din gibi muamele edildiğine, mezhep taklidinin iman esası gibi görüldüğüne rastlayabiliyoruz. Farklı mezhepten olana kız verilmediğini, arkasında namaz kılınmadığını, onunla iş ortaklığı yapılmadığını gözlemleyebiliyoruz. Oysa bu gibi tutumların birbirimizden uzaklaşma-

mıza, bölünmemize ve kardeşlik bağlarımızın zayıflamasına sebep olduğunu kimi zaman fark edemiyoruz.

Mutlak hakikat, Kur'an'dır. İçtihat ve yoruma dayalı anlayışların yanılma payları olduğu ve eleştirilebileceği unutulmamalıdır.

Diğer taraftan taassubun bir cemaatin üyelerini nasıl yanılttığına, aldattığına ve amansız hatalara sürüklediğine FETÖ örneği üzerinden şahit olduk. Din adına konuşan ama dinin asıllarını tahrif ederek insanların güvenini istismar eden bir terör örgütü bütün çirkefliğiyle deşifre olmasına rağmen, müntesiplerinin devlet ve milletten yana olmak yerine hâlâ bu yapıya bağlılıklarını sürdürmeleri tam bir taassuptur. Aklını kiraya veren ve basiretini kaybeden bu insanların taassubu vatana ihanet boyutuna taşınmış, kör bağlılığın ne kadar yıkıcı olabileceğini hepimize göstermiştir.

Mutlak doğru kabul edilen şey ister söylemler ve kabuller olsun, isterse de bireyler olsun risklidir. Hatasız görülen ve mutlaklaştırılan her düşünce, doğal olarak

kendisi dışındakileri ötekileştirdiğinden Müslümanların birlik ve beraberliğini zedeler. Kendisi dışındakileri İslam dairesinin dışına atan harici zihniyet, Müslümanların tanışmasını ve kaynaşmasını engeller. Kendisine benzemeyenleri düşman sayan ve imha planları yapan Taliban ya da Işid yaklaşımları bunun tipik örneklerini oluşturur. Sığ, yüzeysel, hikmetten mahrum, tekfirci iman anlayışlarının günümüzde oluşturduğu yıkımı ise sanırız söylemeye bile gerek yoktur.

Diğer taraftan, tıpkı düşünce akımlarını olduğu gibi, bireyleri mutlaklaştırma, masum ve dokunulmaz ilan etme de İslam'a aykırıdır. Zira İslam inancı açısından Mutlak Hakikat (el-Hak) yalnızca ve yalnızca Allah'tır. O'nun dışındaki bütün gerçeklikler nisbidir, sathidir, geçicidir ve kimi zaman da yanıltıcıdır. Bir insana bağlılık, onun her hâlini, sözünü, kararını, iddiasını kayıtsız şartsız kabule dönüşürse, idrak tutulması yaşanır. İnsanoğlunun hata edebileceği, unutabileceği ve isabetsiz davranabileceği hiçbir zaman unutulmamalıdır. Masum olan sa-

dece peygamberlerdir ki Allah Teâlâ onların bile kimi zaman küçük hatalar ve sürçmeler yaşadıklarını Kur'an'da bize anlatır. Öyleyse hatasızlık ve günahsızlık iddiası hiç kimseye yakışmaz.

Gerek düşüncelere gerekse insanlara karşı taassup geliştirmek, toplumda ayrıştırma, kamplaştırma ve yıkıma sebep olur. Farklı sosyal ortamlara sahip bulunan ve insan oluşları gereği farklı düşünebilme potansiyeli taşıyan Müslümanlar, bu farklılıklarını zenginlik olarak görmeli ve kucaklaşmalıdır. Aksi takdirde her birinin kendi meslek ve meşrebini kusursuz görerek diğerine yıkıcı eleştiriler yöneltmesi ve onu yok etmeye çalışması, toplu bir zararla sonuçlanacaktır.

Taassup Yerine Vahdet...

Şu gerçeğin farkına varmalıyız ki, insanları ayrıştıran ve hizipleştiren şey mezhep değil, mezhepçiliktir. Kur'an'ın ifadesiyle *"Müminler ancak kardeştir."* (Hucurât, 49/10) Mezhep, hakikate ulaşmada, dini anlamada ve yaşamada mümine hiz-

“Müminler ancak kardeştir.”

met eden bir vasıta olmalıdır. Diğer müminlerin hakikat yolculuğunu hakir görmek, onları din ve iman dairesinin dışına atmak, kıbleye dönen yürekleri ya da secdeye inen alınları küfür ile itham etmek, kardeşliğe sığmaz.

İslam'ın sunduğu düşünce serbestisi ve buna eşlik eden farklı anlayışlar ve mezhepler, dini anlamada ve yaşamada pek çok alternatifin mevcudiyetini ima eder. Mezheplerin ortaya koyduğu entelektüel inşalar, İslam düşüncesinin yapı taşlarıdır. Burada riskli ve ayrıştırıcı olan şey, bir mezhebi din hâline getirmedir. Buna bir de çarpık din anlayışları, hurafeler ve bidatler eklenince, taassup katmerleşir.

Mezhep taassubunun en ağır sonuçlarından birisi tefrikadır. Tefrika, ayrılık ve fitnedir; Müslümanlar arasındaki tevhit bağının kopması, sünnetle bütünleşen kalplerin ayrılması, kimsesiz ve yalnız kalmasıdır. Tefrikanın karanlığı bir toplumu kapladığında, insanların gönül gözü kapanır. Rahmet ve bereket çekilir. Karmaşa ve nefret yayılır.

Oysa tefrikanın zıttı vahdettir. Vahdet, ümmet şuuru taşıyan sayısız müminin özgürlüğünü yitirmeden birbirine bağlanması, iradesini kaybetmeden birliğe boyun eğmesidir. Vahdetin temelinde hiç kuşkusuz tevhid yani Allah'ın bir ve eşsiz oluşuna iman vardır. Vahdet binasının duvarları, Allah Resûlü'nün rehber-

liğinde örülür. Her mümin bir tuğladır. Sevgili Peygamberimiz ellerini birbirine geçirerek bu örgüyü şöyle anlatır: *"Müslüman'ın diğer Müslümanlarla ilişkisi, birbirine kenetlenmiş bir binanın tuğlaları gibidir."* (Buhârî, Mezâlim, 5)

Mezhepçilikte bir vahdet iddiası olsa bile, bu bütün Müslümanların vahdeti değil, yalnızca belli bir mezhebin vahdetine dönüşmektedir. Bir mezhebe sahip olmak son derece tabii iken, mezhepçi olmak, bu konuda taassup göstermek ve tevhid çizgisinde hareket eden diğer kabulleri batıl ilan etmek, tevhid akidesinin aşkın perspektifiyle uyumlu bir yaklaşım olmayıp olsa olsa bir cehaletin ürünü olabilir.

Mezhep taassubunun sonuçlarından birisi de tekfirdir. Tekfir, ümmetin birliğini hedef alan en zararlı söylemlerden birisidir. İslam'da iman esasları dinin sabitelerini oluşturur ve bunlar apaçık nasslarla desteklenen, tartışma götürmez hususlardır. Dinin maksadını oluşturan bu hususları reddetmek, imanı riske sokar. Bunun

dışındaki alanlar, itikat alanına nispetle ayrıntıdır. Dolayısıyla inanç alanı asıl, diğer alanlar ise birer fer'dir.

İman ya da küfür gibi keskin ayrımlar yalnızca iman esaslarıyla ilgili alanda düşünülebilir. Bir kimse Allah'ı tanımıyor, peygamberleri inkâr ediyor, ilâhî kitapların varlığını şüpheyle karşılıyor, ahirete inanmıyor ya da dinin değerleriyle alay ediyorsa, o zaman küfürden söz edilir. Öze taalluk etmeyen detay konularda farklı düşünmek ise iman-küfür konusunun kapsamına girmez. Dolayısıyla bu konulardaki tartışmaları alarak onları birer asıl konumuna yükseltmek ve sonra da farklı düşünen insanları kâfir ilan etmek hem doğru değildir hem de en basit ifadesiyle bir insafsızlıktır.

İman esasları noktasında ittifak eden ve pek çok ortak değere sahip olan Müslümanların, ayrıntıda kalan konulardan dolayı birbirini tekfir etmeleri ve ayrıştırmaları son derece düşündürücüdür. Oysa farklı Müslüman toplulukların ittifak edilen konulardan yola çıkmaları,

Din adına konuşan ama dinin asıllarını tahrif ederek insanların güvenini istismar eden FETÖ bütün çirkefliğiyle deşifre olmasına rağmen, müntesiplerinin devlet ve milletten yana olmak yerine hâlâ bu yapıya bağlılıklarını sürdürmeleri tam bir taassuptur.

bu konuda oluşacak bir kaynaşma ve hoşgörü, ihtilafa düşülen konuların çözümüne de önemli katkı sağlayacaktır.

Sonuç Olarak,

İslam'ın genel ilkelerini dar ve sığ bir bakış açısıyla ele alarak bu bakışı mutlaklaştıran, tek doğru ve dolayısıyla kurtuluşa erecek tek anlayış olarak gören yaklaşımlar her zaman var olabilir. Ama diğer anlayışları incelemeden ve araştırmadan tekfir silahıyla reddeden bu tarz yaklaşımlar, dinî değildir. Çünkü din, imanın ve küfrün sınırlarını açık ve net olarak belirlemiştir. Dinin asıllarını ve farzlarını küçümsemek ve reddetmek açık küfür olarak görülmüştür. Dinin sabitelerini ilgilendirmeyen, değişken olarak yoruma ve içtihada açık görülen hususlarda ise farklılıklar yaşanması doğaldır. Bu farklılıklar üzerinden Müslümanları ötekileştirme, reddetme ve tekfir etme, dinin ruhuna uygun değildir.

Ehl-i Sünnet âlimleri, "ehl-i kıbleden olan birinin tekfir edilemeyeceğini" yani na-

mazla yönünü kıbleye dönen bir Müslüman'a kâfir denilemeyeceğini ilke olarak benimsemiştir. Muhaliflerine yalnızca hatalı olduklarını söylemiş ve tekfirden uzak durmuşlardır. İslam'ın temel esaslarını özgür iradeleriyle reddettikleri bilinmeyen insanları, tutum ve davranışlarından hareketle zannî delillerle tekfir etmek, inancımız açısından da son derece risklidir: *"Ey iman edenler! Allah yolunda sefere çıktığınız zaman, gerekli araştırmayı yapın. Size selâm veren kimseye, dünya hayatının geçici menfaatine (ganimete) göz dikerek, 'Sen mümin değilsin' demeyin. Allah katında pek çok ganimetler vardır."* (Nisâ, 4/94) ayeti, açık beyanları olmaksızın sırf durumdan vazife çıkararak insanları tekfir etmenin yanlışlığını vurgulamaktadır. Bugün bazı İslam ülkelerinde ortaya çıkan ve yayılan tekfir hareketlerinin dinî değil, büyük ölçüde siyasi olduğu dikkatten kaçmamalıdır. Mezhebin, meşrebin, ırkın, rengin, dilin ve kültürün farklılığı Müslümanları birbirinden uzaklaştırmamalı, aksine bütün bu farklılıkları yaratan Yüce Allah'ın kudreti önünde buluşturmalıdır.